

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 45 Volume: 9 Issue: 45

Ağustos 2016 August 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ÜSLUP BELİRLEME GİRİŞİMLERİNE DİL VERİLERİ ÜZERİNDEN YAKLAŞMAK TO APPROACH THROUGH LANGUAGE DATA TO STYLE DETERMINING ATTEMPTS

İbrahim KARAHANCI*

Öz

Üslup kavramını tanımlama girişimleri, dil ve dil kullanımıyla ilişkilendirilerek yapılmaktadır. Üzerinde henüz fikir birliği bulunmayan, üslubun dil biliminin mi edebiyat eleştirisinin mi konusu olduğu tartışmalarına çözüm üretmek adına gerçekleştirilecek dil araştırması esaslı üslup çalışmalarının sunacağı sonuçlar, edebiyat incelemelerinde kullanılarak birbirine yakın bu iki alan uygulamada örtüştürülebilecektir. Alana yeni bir boyut kazandırmak için dille bağlantısı pek çok açıdan ortaya konmuş üslup kavramına bu pencereden bakılarak bir farkındalık oluşturulabilir. Alışlagelmiş dil ve üslup incelemelerindeki yalnızca belirli dil göstergelerinden hareket eden, belirli kalıp ifadeler barındıran yorumların hüküm sürdüğü üslup belirleme girişimlerinin nesnellikteki sorunlar göz ardı edilmemelidir. Sesten metne kadar bütün dil birimleri, önerilen tanıma uygun, nesnellüğün öncelendiği bilimsel bir sistemle üslup incelemelerinde yer edinmelidir.

Anahtar Kelimeler: Üslup, Dil, Edebiyat, Üslup İncelemesi, Nesnellik.

Abstract

Attempts to define the concept of style perform in relation to language and language usage. Results that will present language research-based style studies that will be realized in order to find solution to debates of style, is the subject of literary criticism or the linguistics, yet no consensus on. In order to give a new dimension to area, can be created awareness by looking from this window to style concept set forth in many respects its connection with language. In typical language and style analysis, problems in objectivity of style determining attempts, with reference to only the specific language indicators dominated the comments that hosts certain patterns of expression should not be ignored. Up from voice and text all language units find a place in style studies with a scientific system that objectivity is preceded, according to the definition proposed.

Keywords: Style, Language, Literature, Stylistics, Objectivity.

1. GİRİŞ

Genel bir bakışla toplumsal kodlamalarla oluşan dil ve bireysel dil tercihleri içeren üslup arasındaki ilişkinin sağlamlığı ve çok yönlülüğü yadsınamaz bir gerçektir. Her biri kendi mecrasında ilerleyen ve ayrı çalışma alanları olarak değerlendirilen dil ile üslup arasında kanıtlanabilir bilimsel ilişki kurmada eksiklikler gözlenmektedir. Son yıllarda bu konuda birtakım girişimlerde bulunulduğuna tanık olursa da çalışmaların yeterli bir düzeye henüz erişemediği görülmektedir. Söz konusu ilişkinin kurulmasıyla kendi başına yöntemleri, terim hazinesi, kuramları vb. bulunan sistemli dil incelemelerinin, gelişmekte olan akademik üslup çalışmalarına ışık tutacağı öngörülmektedir. Bu yöndeki bilimsel araştırmaların önemsenerek geliştirilmesi düşüncesi eldeki makalenin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

2. ÜSLUP KAVRAMINI TANIMLAMA GİRİŞİMLERİ

Bilimsel çalışmalarda alandaki temel kavramları tanımlamanın önemi hiç kuşkusuz tartışılmazdır. Ancak söz konusu *üslup* (*biçem, deyiş*) olduğunda durum biraz karmaşık hâle gelmektedir.¹ Tarihsel süreçte Batı'da *Retorik*, Doğu'da *Belagat* alanında ele alınan, XX. yüzyılla birlikte çağdaş dil bilimi ve edebiyat bilimi eksenli incelemelere konu olan *üslup*, pek çok araştırmacı tarafından çeşitli yönleri öne çıkarılarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Kuşkusuz herkes kendi bakış açısından hareketle üslubu tanımlamış, üzerinde kafa yormuştur. Kuramsal ve uygulamalı üslup çalışmalarının sürdüğü günümüzde nihaî bir tanıma ulaşamadığı gibi terim tercihleri ve inceleme yöntemlerinde de çok yönlülük gözlenmektedir. Yapılan literatür taramalarında konunun bu çok yönlülüğünün sonucu olarak çeşitli açılardan birbirine eklenerek alanı olgunlaştırma çabalarına tanıklık edilir. Genç bir çalışma alanı olan üslup bilgisinde bu gibi çoğulcu yaklaşımların bulunması doğal karşılanabilir.

* Araştırma Görevlisi, Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ikarahanci@uludag.edu.tr

¹ Kökeni Latincedeki "kazık yahut yazmak için ucu sivri alet (kalem)" anlamına gelen *stilus*'a ve Grekçe *stylos*'a dayanan, Batı dillerinden Fransızcada *stylistique*, İngilizcede *style* veya *stylistics*, Almancada "*stilistik*", Arapçada *üslûb* veya *üslûbiyyât* veyahut *el-üslûbiyye* ve *el-ilmü'l-üslûb* olan kavram, Türkçede (Batı dillerindeki eşanlamlı kelimeleri de karşılayacak biçimde Arapçadan geçmiş alıntı bir kelime olarak) hem *üslup*, *biçem*, *deyiş* ve *özanlatı* hem de *üslûbiyyât*, *üslup ilmi*, *üslup bilgisi*, *üslup bilimi*, *üslupbilim*, *biçembilgi*, *biçembilim* ve *deyişbilim* ile karşılanmaktadır. (Çalışkan, 2014: 33-34) Çoban, *Edebiyatta Üslup Üzerine (Sözün Tadını Dilde Duymak)*, adlı eserinin "Üslûpbilim (Stylistique-Stilistic)" başlıklı üçüncü bölümünde 'terim kargaşası ve yöntemsizlik sıkıntısına' özel bir bölüm ayırmıştır. (2004: 96-99)

Bu çerçevede düşünüldüğünde başlangıç aşamasında konuya genel bir bakış açısıyla yaklaşmak daha doğru olacaktır. Son dönemde böyle bir yaklaşımın ürünü olarak "Tarihsel Süreç İçerisinde Üsluba İlişkin Tanım Çabaları ve Bir Tanım Denemesi" adıyla birbirini izleyen iki makale yayımlayan Divlekci, üslubu tanımlama çabalarını Batı Düşüncesinde *yazar merkezli, eser merkezli ve okur merkezli*, İslam Düşüncesinde *klasik dönem ve modern zamanlar* başlıklarında kronolojik olarak ele alır. (2007: 118) İki farklı kültürün tanımlama girişimleri arasındaki çarpıcı benzerliklere de değinen araştırmacı, sonuçta şöyle bir tanım önerir: *Üslup, hedef birime vermek istediği mesajı en etkili şekilde aktarabilmek için, kaynak birimin dilin ifade imkânlarını özgün ölçütlerle seçip kullanmak suretiyle anlatıma kattığı kişisel nitelikteki özelliklerin bütünüdür.* (2008: 251) Yine son dönemde daha ayrıntılı ve özel bir bakış açısıyla Çalışkan tarafından bir değerlendirme yapılmıştır: *Üslup, 'anlatım özelliği' olarak değerlendirildiğinde, sözlerin çok uzun ya da kısa kurulmasının; icazlı yani geniş ve ağır anlamla yüklü olmasından ya da anlamın yüzeyde taşınmasının; sözde edebî sanatlara fazla yer verilip verilmemesinin; söz diziminde fazla kuralcı davranılmasından ya da günlük konuşmalardaki sarrukluğa ve doğallığa bağlı kalınmasının; konu seçiminin, hitap edilen okuyucu kalitesinin, yazarın bağlandığı edebiyat akımının sanat ve dil anlayışının üslubu oluşturduğu ileri sürülebilir.* (2014: 32)

Gerek ilk tanımdaki genel yaklaşım gerek Çalışkan'ın anlatım özelliğine odaklanan değerlendirmesi gerekse diğer özel / genel tanımlama girişimleri konuyu kavrama adına birtakım ipuçları vermektedir. Bu ipuçlarından yola çıkan üslup araştırmacısının tanım ve yöntem belirleme ya da yapılmış tanım ve yöntemlerden birini benimseme konusunda çalışma alanının önceliklerine odaklanması beklenir. Eldeki çalışmanın öncelikleri göz önünde bulundurulduğundaysa "zihinde var olan tercihe açık mevcut dil olanaklarından bilinçli / bilinçsiz olarak seçilen dil birimlerinin / dilsel özelliklerin kişiye özgü kullanımının yoğunlaşmasından doğan özgün bir yapı" biçiminde bir tanıma ulaşılabilir.² Daha kestirme bir ifadeyle "Üslup, tercihe açık dilsel verilerin kişiye özgü kullanımudur" denebilir. Yazarın duygu, düşünce, hayal ve eylemlerini metne dökerken dilsel verileri araç olarak kullanması ve mevcut dil olanaklarından kişisel seçimlerle esere damga vurması, dil ve üslup arasındaki yakın ilişkinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

3. ÜSLUP İNCELEMESİ ile DİL İNCELEMESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Üslup ve dil arasında bir ilişki kurulurken öncelikle her iki kavramın bireysellik-toplumsallık boyutlarının göz önünde bulundurulması gerekir. İçinde yetişilen toplumda zamanla zihinlere kodlanan dilsel bilginin her bir kullanıcı / birey tarafından farklı biçimlerde sözlü ya da yazılı olarak dışa vurulmasının sonucunda birbirinden farklılaşan dil kullanımları ortaya çıkar. Bireyin yetiştirme biçimi, kültürel gelişimi, eğitim seviyesi, siyasî görüşü vb. unsurlarca çevrelenen toplumsallık boyutunun metinden metine farklılık gösteren dil seçimleri yansıtması kaçınılmazdır. Konuşur ya da yazarın (vericinin) bilgi, duygu ve düşüncelerini yansıtmasına aracı olarak dile mahkûm olması, iletişim işlevini hesaba katarak bilinçli ya da bilinçsiz biçimde dil sisteminden yararlanmayı zorunlu kılar. Sınırlarının belirlenmesi oldukça güç olan dil evreninden sözü edilen toplumsallık unsurlarına yönelik birtakım seçimlere girişen verici, bu yolla dili kullanma biçimini de ortaya koyar.

Üslup genellikle estetik yanı olan bir yazı dili görünüşünü karşılarken bu kavramın dilbilimciler tarafından genişletildiği ve dile nitelik verebilecek bütün anlatım yöntemlerinin içine dâhil edildiği görülür. Bu durum, üslup ile dil arasında temel bir ayırım yapılmasına yol açar. Dil, kişinin düşüncesini anlatmak için yararlandığı gereç; üslup, bazı sonuçları gerçekleştirilebilmek için kişinin bu gereç içinde yaptığı seçimdir. (Meydan Larousse, 1969: 488)

Yazarın üslubu olduğu gibi metnin de üslubu olduğunu ileri süren Sarıbaş'a göre, metnin üslubu ortaya konmaya çalışılırken temel amacın -en dar anlamıyla- metin aracılığıyla var edilen anlamı tespit etmektir. Dolayısıyla da "metnin üslubu" incelenirken anlamla ilgili olan ve okuyucu üzerinde etki yaratan dilsel tercihler göz önünde bulundurulmalıdır. (2001: 82)

Edebî metinleri anlamak ve yorumlamak için bu metinlerde kullanılan dili incelemek zorunludur. Her okuyucunun, okuduğu metni -içgüdüsel olarak- kendi deneyim ve hayat görüşüne göre anlamlandırıldığını savunan Tutaş, bu anlamlandırma sürecinin dilbilimsel, anlambilimsel ve üslupbilimsel yorumlamalarla kanıtlanma gerekliliğinin altını çizer. (Tutaş, 2006: 169-170) Çeşitli çalışmalarda dil bilimi ve

² Üslup kavramını tanımlarken özellikle dili ve dil kullanımını öne çıkaran tanımlardan bazıları için bakınız: Dilin mevcut olanaklarından bir dizi dilsel özelliğin -bilinçli ya da bilinçsiz- seçimidir. (Crystal, 1992: 66'dan aktaran Talun İnce, 2011: 107) Dilsel bir eylemin sonucu olarak uygulamada kasıtlı / bilinçli olarak yoğunlaştırılmış ifade tarzıdır. (Sowinski, 1991: 164'den aktaran Talun İnce, 2011: 113) Tercihe açık olan dilbilimsel özelliklerin seçimi ve düzenlenmesidir. (DeVito, 1967: 249) Hedef birime vermek istediği mesajı en etkili şekilde aktarabilmek için, kaynak birimin dilin ifade imkânlarını özgün ölçütlerle seçip kullanmak suretiyle anlatıma kattığı kişisel nitelikteki özelliklerin bütünüdür. (Divlekci, 2008: 251) Sanatkarın, ferdi bir duyuş tarzı ve kompozisyona sahip muhtevayı, kelimeden cümleye kadar uzanan dil unsurları aracılığıyla ve belli bir yapı bütünlüğü içinde ferdi ve orijinal bir biçimde ifade etmesidir. (Çeşitli, 2008: 88) Bir metindeki dil kullanımının, bir yazar ya da döneme özgü dil özelliklerinin tümüdür. (İmer vd., 2011: 50) Duygu ve düşünceleri ifade etme şekli, kelimelerin seçiminden onların terkbine, cümle ve paragraflar haline gelişine, söz ve yazı sanatlarıyla günlük dilin dışına çıkmadığıdır. (Kahraman, 2012: 387) Konuşmacının ya da yazarın düşünme, söyleme, yazma biçimi, sözcükleri kullanma ve herhangi bir olayı anlatma yoludur. (Özünü, 2015: 415)

edebiyat eleştirisini birleştirilerek metni nesnel ölçütlerle ele alan bir disiplin olarak üslup bilgisinin tercih edildiği gözlenmektedir.

Sistemli metin incelemelerinin önem kazandığı son yüzyılda yapısal çözümlerle üslup incelemelerinin bir bütün oluşturur. Bu iki çalışma tarzını birbirinden kesin çizgilerle ayırmak, kuramsal açıdan mümkün olsa da uygulamada birtakım sorunlar doğurabileceğini olasılık dâhilindedir. Edebiyat eleştirisiyle dil bilimi arasında bir yerde bulunan metin değerlendirmesi, dil bilimi terimlerinin hüküm sürdüğünün üslup incelemesi yoluyla gerçekleştirilebilir. (Aktaş, 2014: 7) Klasik Türk edebiyatı incelemelerinde sıkça kullanılan şerh çalışmalarının niteliğini ortaya koymada yararlanan üslup çalışmalarının, aslında tamamen temelde dil bilimi çalışmalarına dayandırılabilir. Şiirdeki/eserdeki ahenk unsurlarının fonetik bilimiyle, edebî sanatların anlam bilimiyle, ifade biçimlerinin morfoloji ve sentaksla ilişkisi söz bulunur. (Üst, 2014: 128)

Üslubun ele alınmasında bakış açısı ve konuya hangi bilim dalından yaklaşıldığı büyük önem taşımaktadır. Dil bilimi, üslup kavramına genel olarak cümle-metin bağlamında yaklaşırken, edebiyat bilimi onu daha geniş bir bakış açısıyla öncelikle metin türü, ardından tarihî, sosyal ve felsefî bağlar içinde incelemektedir. (Talun İnce, 2011: 107-108) Karayazıcı'nın Enkvist'e dayandırarak aktardıklarına göre üslup biliminin amaçlarından biri, edebiyat eleştirmeni ve dilbilimcinin metne olan yaklaşımlarını birbirine bağlamak, dilbilimcinin edebî esinini ve eleştirmenin dilbilimsel gözlemlerini yaygınlaştırmak, genişletmek ve dilbilimci-eleştirmen arasındaki ilişkiyi belirgin hâle getirmektedir. (Karayazıcı, 1994: 254) Dil incelemesinin yapısal bütünlük oluşturan yöntemlerini kullanarak ulaşılan görece ölçülebilir sonuçları edebiyat incelemeleri için veri olarak kabul etmek, böylece bu iki alanın birbirini tamamladıklarını varsaymak kapsayıcı bir yaklaşım olabilir.

Klasik filolojinin edebiyat ve dil bilimini kesin sınırlarla ayırdığı ileri sürülür. Bu düşünceye göre edebiyat, bir eseri yalnız sanat eseri olarak incelemeli ve yalnız bu bakımdan değerlendirmelidir. Dil bilimiye dili sözcüklerin tarihsel gelişimi, ses bilgisi, söz dizimi kuralları bakımından inceleyerek eserin edebî ve estetik yönünü bir kenara bırakmalıdır. Türkiye'de üslup biliminin kuramsal çerçevesine dikkat çeken ilk araştırmacılardan Erhat'a göre edebiyat ve dil bilimi arasında köprü kurma görevi üsluba verilmelidir. Bu noktada üslup incelemesi amaç değil edebî eserin anlaşılması ve dilin işletilmesi konusunda bir araçtır. (1937: 1-7)

Üslup incelemesi ses, biçim, yapı ve anlam gibi geleneksel dilbilimsel düzeyleri gerektirir. (Ogusiji vd., 2012: 13) Konu dil araştırması bağlamında ele alındığında metne ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi ve anlam bilgisi alanlarından yaklaşmanın oldukça uygun olduğu düşünülebilir. Özellikle dilsel bir süs ya da sanatsal yaratıcılık açısından eserin edebî değerini değerlendirmesi beklenen edebiyat araştırması merkezli üslup incelemesi, dil araştırması eksenli anlam bilgisiyle yakından ilişkilidir. Üslubun yan anlam üzerine kurulduğunu, yan anlamın da doğal dilin koşullarından bir sapma olduğunu dile getiren Aktaş, yan anlam kavramının beraberinde üsluba ait varyantların yani aynı kavramı ifadeye elverişli dil bilime ait formlar yelpazesi getirdiğini söyler. (2014: 59)

Riffaterre, üslup çözümlemesinde dil ile üslubun akrabalığından söz eder ve bu bağlamda edebî metinlerin incelenmesinde dilbilimsel yöntemlere başvurma gereği üzerinde durur. Ona göre üslup, ancak dil aracılığıyla ele alınabilir. Yazar iletmek istediği mesajı şiirsel ya da edebî araçlarla şifreleyerek okuyucuya sunduğu için çözümlemede izlenmesi gereken yol, öncelikle üslup yaratan unsurların belirlenmesi ve incelenmesidir. Böylece okuyucular üslup araçlarıyla asıl konuya yönlendirilmekte ve uyarılmaktadır. Riffaterre, söz konusu uyarıcılara *stimulus* adını verir ve dilbilimsel normlardan uzaklaşma olarak tanımlar. Tespit edilen bu uyarıcılar gruplandırılır ve dilbilimsel kategorilere ayrılır. Çözümlemenin son aşamasını ise benzerlik, bağıntı, değiştirilebilirlik ve farklılıkları işlevleri açısından değerlendirmek oluşturur. Böylece elde edilen üslup verileri, tüm dilbilimsel olgularda olduğu gibi, karşıtlıkları aracılığıyla tanımlanabilecek ve genelleştirme yoluna gidilebilecektir; etkileri nesnel, biçimsel ve ortaya çıkma sıklığına göre yorumlanabilecektir. Gösterge bilimi kuramcıları arasında önemli bir yer tutan Riffaterre'in üslup inceleme önerisi konuya nesnel ve bilimsel bir yaklaşım olanağı sağladığından özellikle dilbilimsel incelemelerde tercih edilmektedir. (Talun İnce, 2011: 110-111)

Graubner, üslubu altı çeşit özelliğiyle ayrı ayrı çıkış noktası olarak ele alır. *Ekleme, uyum, normdan uzaklaşma ve seçmecilik* özel dil kurgusuna vurgu yaparken *bireysel ve geleneksel dil karakteriyle bağlantılı üslup* kişisel ve alışılmış özellik anlamından hareketle üslup değeri olan dil öğelerinin işlevsel yorumunu hedefler. (Aytaç, 2009: 83-84) Burada özellikle Michel'in seçmecilik niteliğiyle ilişkili olarak dilin sözcük hazinesi ve dil bilgisinde üslup bakımından önemli öğelerin var olduğu yönündeki düşüncesi önemlidir.

Üslup incelemesini dil incelemesiyle yakından ilişkili gören birçok araştırmacı, metni ayırt edici dil kullanımından hareketle yorumlayıp betimleme eğilimindedir. Barry, üslup bilimini, metni çözümlemesinde dil biliminin yöntemlerini ve bulgularını kullanan eleştirel bir yaklaşım olarak değerlendirirken (2009: 180), Vardar, dilin ya da bireyin anlatım araç ve olanaklarını dilbilimsel ilkelerle inceleyen bilim dalı (2007: 40)

olarak görür. Dilin iletişimsel boyutu ve etkili iletişim kurmada üslubun oynadığı rol hesaba katılınca üslup incelemesinin dil incelemesiyle ilişkisi açıkça görülebilir.

Aktaş, dil biliminin gelenekselleşmiş sınırlayıcı kullanımlarının yer aldığı gramer ve sözlüklerin her zaman sözlü ve yazılı metinde karşılaşılan unsurlara açıklama getiremeyeceği, metni meydana getiren dil malzemesinin metin içinde yüklendiği işlev, değer ve okuyucuda bırakacağı etkileri hesaba katmayacağı için dil bilimi sahasının dışına çıkmanın gerekli olduğunu belirtir. (2014: 10) Bizce de gelenekselleşmiş sınırlayıcı kalıplarla metne yaklaşan dil inceleme yöntemleri, üslup incelemesinin genelden çok, özele ve kişiselleşmiş dil kullanımlarına eğilen tarafının görmezden gelinmesine neden olabilir. Ancak yine de metnin malzemesinin dil olduğunu, bu malzemenin kendine özgü sağladığı olanaklar dâhilinde bir sistem özelliği kazandığını belirten Aktaş, bu nedenle metni değerlendirmeye ve incelemeye dilden başlamanın yerinde olacağını ifade eder. Dil ve söz ayrımı çerçevesinden dil ve üslup incelemesine bakan ve aralarında bir koşutluk kuran araştırmacının şu sözleri konuyu özetlemek için yeterlidir: “Üslup incelemesi dilbilimden çok edebiyat araştırmasına, edebiyat araştırmasından çok dilbilime yakın bir çalışma alanıdır. Denilebilir ki, bir metnin üslup bakımından değerlendirilmesi, edebiyat araştırmasıyla dilbilimin üst üste çakıştığı bir sahada yer alan bağımsız bir disiplindir. Dilbilimde daha ziyade Saussure’ün ayrımındaki dil üzerinde durulmaktadır. Üslup incelemesi ise, aynı malzemenin metin adını verdiğimiz çok yönlü sistem içinde kazandığı söz değerini araştırmaya yöneliktir.” (2014: 10-11)

Yukarda aktarılan görüş ve düşüncelerden hareketle üslup incelemesinin dil araştırmasından bağımsız görülemeyeceği doğrultusunda bir sonuca varıldığı gözlenmektedir. Bu noktada dil ve üslup incelemelerini ortak paydada buluşturan anahtar birimin *metin* olduğu ve değerlendirmelerin de metin düzleminde kendini gösteren dil verileri üzerinden gerçekleştirilme zorunluluğu vurgulanmalıdır. Hâl böyleyken dil incelemelerinde cümleyi aşip metne ağırlık veren yaklaşımların çoğaldığı son yıllarda üslubu dil incelemelerinden ayrı düşünmek olanaksızlaşmıştır. Dil birimlerinin üslup aracı olarak belirlendiği bir üslup incelemesinde geriye *üslup elemanları arasındaki etkileşimleri belirlemek, aralarındaki düzeni ortaya çıkarmak ve bunu uygun bir şekilde ifade etmek* (Yıldız, 1991: 41) kalır. Burada üslup aracı olan dil göstergelerinin somutluğundan üslup incelemesinin çok boyutlu soyutluğu arasındaki ilişki de gözden uzak tutulmamalıdır. Sonuç olarak bazı bilim adamlarınca eleştiri uzmanlık alanıyla ilişkilendirilerek edebiyat araştırmalarına dâhil edilen üslup incelemesi, tanımlama girişimlerindeki kişisel dil kullanımlarının öne çıkarılmasından, eldeki malzemenin dil olması, verilerin ve çıktılarının dilsel sonuçlar içermesinden ötürü dil araştırmalarına da esas oluşturması akla yatkın görünmektedir.

4. DİL VERİLERİNDEN HAREKET EDEN ÜSLUP İNCELEMESİ YAKLAŞIM ve YÖNTEMLERİ

Türkiye’de uygulamalı üslup araştırmaları, 1980’li yıllarda belirmeye başlar. 1990’lı yıllarda gelişme eğilimi gösteren incelemeler, 2000’li yıllarla birlikte sürekli bir artış seyri gösterir. Geline nokta alana yaklaşımlar, kitap çalışmalarından ziyade lisansüstü tezlerle makale ve bildirilerin kapsamında değerlendirilir. Kuşkusuz burada önemli olan nicelik değil niteliktir. Üslup incelemesi adı altında birbirini tekrar eden, kuramsal dayanağı zayıf, yorumlamalardan kaçınan, basit bir sayma-sıralama esasına dayalı istatistiksel çalışmaların yetkinliği tartışmaya açıktır.

Türkçe eserlerin üslupları üzerine pek çok kuramsal ve uygulamalı çalışma bulunmasına karşın dil verilerini sistemli bir bütünlük içinde değerlendiren yayınların eksikliği hissedilmektedir. Bu bölümde kuramsal çalışmalar ışığında hazırlanan uygulamalar, üslup incelemelerine dilsel verilerden hareketle yaklaşan yöntem ve yaklaşımlar bağlamında ele alınacaktır.

Üslup kavramının doğuştan getirdiği geniş kapsamlılık, onun ele alındığı bilim / bilgi dallarında ve çalışma sahalarında kendini göstermektedir. *Türk Dili, Yeni Türk Edebiyatı Dil Bilimi ve Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları* başta olmak üzere *Türk Halk Bilimi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, İngiliz Dili ve Edebiyatı, Alman Dili ve Edebiyatı, Temel İslam Bilimleri, Türkçe Eğitimi, İngiliz Dil Bilimi, Kore Dili ve Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı, Batı Dilleri ve Edebiyatları, Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Çeviri Bilimi* gibi alanlarda üslup incelemeleri yapılmaktadır. Bu kadar geniş bir alana yayılan üslup araştırmalarının uygulama yöntemleri de doğal olarak çok çeşitlidir. Kavramın tanımında yaşanan çok sesliliğin uygulama yöntemlerinde de görülmesi bir bakıma zenginlik olarak görülse de önemli kafa karışıklıklarına yol açmaktadır. Doğal olarak her araştırmacı, kendi akademik disiplininden yola çıkarak yöntem belirlemek, amaca ulaşmak, sorun çözmek ve sonuca varmak istemektedir.

Öznel yorumlamaların bünyesine kolaylıkla süzülebileceği üslup incelemesi, bilimselliğin esas alındığı nesnel ve tarafsız bir yaklaşıma gereksinim duymaktadır. Nicel veriler ve somut kanıtlar olmadan üslup üzerine yapılacak değerlendirmelerin öznel ve eksik kalacağını belirten Sarıbaş, eleştirmenin (üslup bilimcinin) bir metni çözümleme aşamasında kişisel olarak önemli gördüğü bazı yapıları seçmek yerine, ilk basamak olarak metin örgüsünde var olan dil bilgisi yapılarının toplamını göz önünde bulundurması gerektiğini söyler. (2001: 84) Dilbilgisel verilerin kapsamını oluşturduğu dilbilimsel yaklaşımların alanın

ihtiyaç duyduğu bilimsel nesneliği sağlayacağı düşüncesinden hareketle bu ekseninde önerilen ve uygulanan bazı üslup inceleme yaklaşım ve yöntemleri şunlardır:

4. 1. Michel'in Anlambilimsel İnceleme Yöntemi³:

Michel'in teklif ettiği inceleme yöntemi dört temel aşamadan oluşur. Bu aşamalar belirlenirken üslup, üslup elemanları ve üslup özelliklerinin bütünü ifade ettiği ve bir metnin üslubunu, birbirleriyle karakteristik ilişkiler içerisinde bulunan küçük elemanların oluşturduğu kabulünden yola çıkılmaktadır. Küçük birimlerin ve bu birimlerin birbirleriyle olan ilişkilerini belirlerken üslup incelenmiş olur. Ancak üslubun küçük birimlerden oluşması onun basit bir toplama işlemi olması demek değildir. Her üslup elemanı ve özelliği daha büyük birimlerin uyumlu birer parçasıdır ve üslup bütünü içerisinde özel bir yere sahiptir. Üslup elemanlarının ve özelliklerinin yapısal ve işlevsel değerleri ancak üslup bütününden anlaşılabilir. Aynı şekilde üslup da ayrı bir kategori olarak görülmemelidir. O da anlatım bütününe bir bileşenidir ve ancak anlatım bütünüyle bağlantılı bir şekilde değerlendirildiğinde anlaşılabilir. Kısaca, bütün ve parçalar arasında karşılıklı bağlar bulunmaktadır. (Yıldız, 1991: 44-45) İfade edilen bu görüşlerin kaynağını sıkı bir yapısalılıktan alan, sistem içerisinde bütün dil birimlerinin birbirine yaşamsal derecede bağlı oldukları görüşüne vurgu yaptığı görülmektedir.

- Anlatım bütününe belirlenmesi
- Üslup elemanlarının belirlenmesi⁴
Kelime elemanları: *anlam-kavram açısı, anlam-anlatım açısı, tarihî açı, yöresel açı, sosyal açı, uzmanlık dili açısı, yabancı dil açısı, sözcük yapımı açısı, deyimler açısı*
Dilbilgisi elemanları: *cümlelerin sınıflandırılması (cümle şekilleri, cümle türleri, cümle tipleri), seçmeli cümle öğelerinin yerleri, cümle ögesi sırası, cümle öğeleri ve cümlelerin bağlanması, morfolojik unsurlar*
Fonetik Elemanlar: *ses taklidi, ses tekrarı, dinamik nüans, melodik nüans, zaman düzenlemesi*
- Üslup özelliklerinin belirlenmesi
- Üslup tasviri (Yıldız, 1991: 44)

4. 2. Leech ve Short'un Biçembilimsel Analizi⁵

Leech ve Short, anlamsal kategorilerin bu yöntemde ayrıca yer almadığını belirtmişlerdir; çünkü onlara göre, örneğin, sözlüksel kategoriyle ilgili bulgular toplanırken sözcük tercihinin nasıl farklı anlamlar içerdiği yargısına varmak da anlamsal bir çalışma yapmaktır. (Sarıbaş, 2001: 85)

- Sözlüksel kategori: *adlar, sıfatlar, eylemler, zarflar*
- Dilbilgisel kategori: *cümle türleri, cümle yapıları, sözcük öbekleri, sözcük türleri*
- Değişmeceli dil: *dilbilgisel ve sözlüksel yapı taslakları, sesbilgisel yapı taslakları, söz sanatları*
- Tutarlılık ve bağlam (Sarıbaş, 2001: 88-89), (Tutaş, 2006: 171-172)

4. 3. Söz Varlığı, Sözcük ve Cümle Esaslı Üslup İncelemeleri

Dilbilimsel anlamda üslup incelemelerinin *sözcük dünyası* ve *cümle* olarak iki yönü olduğunu ileri sürülür. (Kilci, 2003: i) Bazı araştırmacılar bu iki dil birimini bazen tek bazen de birlikte üslup incelemesinin verisi olarak kullanırlar.⁶

Sözcük dünyasına dayalı üslup incelemesinde söz varlığının esas alındığı gözlenir. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, *söz varlığı* terimini "bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler" şeklinde tanımlar. (2011: 2158) Söz varlığını bu şekilde kavrayan pek çok üslup çalışmasında yazarın / metnin üslubu eserde geçen söz varlığı unsurlarından hareketle belirlenmeye çalışılır. Gerek kısmen gerekse bütüncül olarak söz varlığından hareket eden üslup

³ Michel'in bu yönteme yer verdiği *Einführung in die Methodik der Stiluntersuchung* (1968) adlı eserin Almanca aslından yararlanamadığımız için Yıldız'ın (1991) "Üslup ve Üslup İnceleme Metotları" başlıklı yüksek lisans tezindeki bilgilere başvurduk. Demir (2007), Durmuş (2007) ve Divlekçi (2009) tez çalışmalarında söz konusu yöntemden yararlanmışlardır.

⁴ Dil vasıtaları, dil sisteminin elemanları oldukları sürece üslup özelliği taşımazlar; bu özelliği ancak kullanım düzleminde kazanırlar. Ancak her dil vasıtası da bir üslup elemanı değildir... Bir dil vasıtasının üslup elemanı olabilmesi için seçmeli olması gerekmektedir. (Yıldız, 1991: 31) Her metin çok fazla sayıda üslup elemanı içermektedir... Üslup elemanlarındaki bu çokluğu tespit edebilmek için o dildeki ifade zenginliğini iyi tanımak gerekir. Üslup incelemesi yapan bir kişi genelde sadece göze çarpan elemanları görmektedir: mecazlar, süslü ifadeler, tekrarlar, karşıtlar vs. gibi. Bilimsel bir üslup incelemesi için sayıca fazla olan bu üslup elemanlarını bulabilmede bize yardımcı olacak ve hangi somut dil şekillerinde ve hangi dilbilimsel düzlemde üslup elemanları bulunabileceğini gösteren bir sisteme ihtiyaç vardır. Ullmann bu konuda şöyle demektedir: Dilbilimsel bir inceleme nasıl ses, kelime ve cümle düzleminde gerçekleşiyorsa üslup incelemesi de bu üç düzlemde gerçekleşir. (Yıldız, 1991: 50)

⁵ Leech ve Short'un 1981 yılında kaleme aldıkları *Style in Fiction* adlı kitabında yer alan bu yöntemin tanımını ve Türkçede uygulamasını Sarıbaş (2001) "Nesnellik ve Öznellik İkileminde Biçembilim ve Düzyazı Çözümlemesi için Bir Yöntem: Sabahattin Ali'nin 'Kağnı' Öyküsü" adlı makalede yapmıştır. Tutaş (2006) "Yazınsal Metinlerde Biçembilimsel İnceleme" başlıklı çalışmasında Sarıbaş'ın uyarlamasından hareketle bir şiir incelemesi gerçekleştirmiştir.

⁶ Kilci (2003) ve Özbek (2010) konuya doğrudan cümle üslubu, Ölker (2007), Yelok (2008), Kalkan (2012) ise sözcük üslubu şeklinde yaklaşır. Üsluba iki dil birimini birlikte ele alarak yaklaşan çalışmalardan bazıları şunlardır: Bilgegil (1986), Taş (1993), Balcı (2004), Sarıkaya, (2016).

incelemelerinde deyimler, atasözleri, kalıp sözler, ikilemeler, tekrarlar, argo, özel alan sözleri, yerel sözler, yöresel söyleyişler, taklide dayalı sözler, alınma sözler, seslenmeler vb. yer verildiği görülür.

Dil bilgisinin sözlüksel ve dilbilgisel sözcükler olarak tanımladığı ad, eylem, sıfat, zarf, zamir, bağlaç, ünlem ve edatlara da bu kapsamda yer veren çalışmalar vardır. Bazı üslup incelemelerinde yazarın / metnin dil ve üslubuna bu sözcük türlerinin kullanım sıklığından hareketle ulaşılmaya çalışılır. Klasik dil çalışmalarıyla örtüşen bu türden bir inceleme yönteminde üslup, elde edilen verileri yorumlayıp bunlarda anlamlı sonuçlar çıkararak ortaya konabilir.

Cümle esaslı üslup incelemelerinde cümleler yapı, kuruluş, öge dizilişi, anlam ve uzunluk-kısalık gibi ölçütler temel alınarak irdelenir. Burada cümle, metindeki anlamsal bütünlüğü sağlayan, yazarın duygu ve düşüncelerini kapsamlı bir biçimde yansıtan, kısaca kişisel dil kullanımını olarak görülen üslubun kendini gösterdiği yetkin bir dil birimi olarak görülür.

Kuşkusuz metinde tercih edilen söz varlığı ve cümle unsurları yazarın kişisel dil kullanımına ve parmak izine ulaşmada önemlidir, ancak herhangi bir kuramsal dayanağı olmayan salt söz varlığı ve cümle eksenli üslup araştırmalarına mesafeli yaklaşmalıdır. Üslup, çok katmanlı ilişkiler ağının ürünü olarak görülen dil olgusunun sadece belirli söz kullanımlarının nicel değerlendirmeleriyle ortaya konamaz. Türkiye'deki birçok üslup bilgisi çalışmasında yazarın tercih ettiği sözcüklerin ve / veya cümlelerin sayısal olarak tespit edildiği, bunların kendi içindeki özelliklere göre sınıflandırılarak yoğunlaşan kullanımlar üzerinden üslup incelemesi yapıldığı gözlenmektedir. Kapsamlı bir üslup çalışmasında her katmandaki dil kullanımını yapısal ve işlevsel bütünlük içerisinde ele alınmalı, dayanakları sağlam çıkarımlara ulaşmanın yolları aranmalıdır.

4. 4. Dil Verilerden Hareket Eden Diğer Üslup İncelemeleri

Burada ele alınacak inceleme yöntemlerinin yukarıda sözü edilen çalışmalardan çok büyük farklılıklar sergilediği söylenemez. Ancak kendilerinden önce yapılan çalışmaları harmanlayarak güncel öneriler getirdikleri için tarafımızca önemli görülmüştür. Kısaca tanıtacağımız bu yöntemlerin, henüz gelişmekte olan uygulamalı üslup bilgisi çalışmalarına az ya da çok katkıda bulunacağı öngörülmektedir.

Aktaş (2014) tarafından ileri sürülen tasvirî üslup incelemesinde genel olarak düşünce sözcüğüyle ifade edilen kavram ve biçime ait unsurların yani dil malzemesinin kullanılışı arasındaki ilişkiler incelenir. Metinde düzenlenmiş hâlde karşılaşılan dil malzemesinin kendi içinde dikkate alınması ve incelenmesi esasına dayanır. Kısaca metinde yer alan dil malzemesinin yapısı ve işlevi üzerinde durulur.⁷ Makalesinde tasvirî üslup incelemesine yaklaşan Bulak (2016), ele aldığı şiirleri üslubun bileşenleri olarak gördüğü dil (ses, sözcük, sözcük öbeği ve cümle), muhteva ve sanat bağlamında bir bütün hâlinde değerlendirir.

Metnin üslubu belirlenirken dil kullanımının dikkate alınması gerektiğinin altını çizen Börekçi - Tepeli (1996), temelde söz tarafının üslupla ilişkili olduğunu ileri sürdükleri dil / söz ayırımından hareket eder. Ele alınan öyküdeki dil ve söze ait unsurları işlevlerini göz önünde bulundurarak aşamalı bir biçimde kavram işaretleri, kavram ilişkileri ve anlam değerleri açısından incelerler. Kavram işaretleri ve ilişkileri ek, sözcük, sözcük öbeği ve cümle düzleminde değerlendirilir.

Yazısında Aytaç'ın üslup çözümleme bölümlerinden biri olarak öne sürdüğü *matematiksel-niceliksel üslup incelemesi*⁸ esas almakla birlikte diğer yöntemlerden de yararlandığını belirten Güney (2013), ilk olarak söz sanatlarına yer vererek bunların üslup üzerindeki etkisini ortaya koyar. İkinci aşamada istatistiksel açıdan belli sözcük türlerinin ve sözcük öbeklerinin kullanım sıklığı ve anlam özelliklerini inceler. Son olarak türlerine, yapılarına ve anlamlarına göre cümleleri değerlendirir.⁹

Gündoğdu (2012), üslup çözümlemesini sözcük türleri, sözcük öbekleri, sözlüksel alan ve bağlam, cümle, yazara özgü kullanımlar (uzun sıfat tamlamaları, eksilteli yapılar, argo, tekrarlar, geniş zaman kullanımı) kategorilerinde gerçekleştirir.

Çalışmasında Haynes'in *Style* adlı eserinde önerilen aşamalı üslup çözümleme yöntemini kullanan Alagözlü (2005), sadece incelediği öykünün anlatı söylemi içindeki sözcükleri, metni oluşturan dil yapılarını

⁷ Tasvirî üslup incelemesinde şu unsurlar göz önünde bulundurulabilir: Söz dizimi; dil malzemesinin işlevleri; anlam değişimleri ve söz sanatları; edebî türler; norm, sapma, seçme (*dile ait olanlar, edebî türe ait olanlar*).

⁸ Üslubu elden geldiğince nesnel ölçütlerle inceleme amacı, araştırmacıları istatistikî çalışmalara götürmüştür. Özellikle matematikçilerin başlattığı bir yöntem, kelimelerde harf sayısı, cümlelerdeki kelime sayısı, fiil başına düşen kelime sayısı, incelenen metin biriminde sıfat, isim, fiil sayısını saptamak esasına dayanır ki elde edilen veriler yetersiz bulursa da bir kalemde karalanacak gibi anlamsız değildir. Çünkü herhangi bir üslup ögesinin tekrarlanma oranını tespit etmek, metnin genel yorumlama sürecine faydalı olabilir. Ayrıca söz konusu yazarın bireysel üslup özelliğini ana çizgileriyle verdiği için anonim eserlerde yazar tespitinde işe yarayabilmektedir. (Aytaç, 2009: 87)

⁹ İstatistiksel verilerle çalışmasına nesnel bir zemin oluşturmayı amaçlayan Güney'in, ele aldığı metnin (romanın) yalnızca belirli bölümlerini incelemesi birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Her ne kadar ulaştığı değerlerin yaklaşık sonuçlar içerip elde edilen verilerin ortalama değer olarak kabul edildiğinin altını çizmiş olsa da gözden kaçan özelliklerin bulunması olasılık dâhilindedir. Böyle bir sorunla karşılaşmamak için üzerinde çalışılacak metinle (roman, öykü, deneme, şiir, kısa öykü vb.) bilimsel yayın türü (kitap, tez, makale, bildiri vb.) arasında boyut ve kapsam açısından bir koşutluk gözlemek gerektiği görüşündeyiz.

ve sözdizimsel öğeleri ele almaz, metnin söylem yapısıyla durumsal bağlamlar ve onların temelindeki ilkeleri de göz önünde bulundurur.¹⁰

Sökmen (2003), bir romanda geçen ve üslup değeri taşıyan sıfatları kullanım değerlerini de dikkate alarak çeşitli kategorilere ayırır ve sıklıklarını gözden geçirir. Tasvirî ve tekevvinî¹¹ üslup inceleme yöntemlerinden ve yeri geldiğinde dil bilimiyle psikolojinin verilerinden yararlanan araştırmacı, üslup değeri taşıyan herhangi bir dil verisinden yola çıkılıp eserin / yazarın üslubuna ulaşılabileceğini, en azından bir fikir edinilebileceğini belirtir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada, tarihten günümüze çok boyutlu bakış açılarının geliştirildiği üslup kavram ve incelemelerine kısaca "tercihe açık dilsel verilerin kişiye özgü kullanımı" tanımından yaklaşılmıştır. Bütün akademik disiplinler gibi üslup bilgisinin de ihtiyaç duyduğu bilimsel nesnellığe dilbilgisel verilerin kapsamını oluşturduğu dilbilimsel yöntem ve yaklaşımlarla ulaşılabileceği öne sürülmüştür. Kuşkusuz - iddialı bir biçimde- alandaki çok sesliliğe son verme amacı gütmeyen eldeki çalışmada, dille bağlantısı pek çok açıdan ortaya konmuş üslup kavramına bu pencereden bakılarak bir farkındalık oluşturulmak istenmiştir. Alışlagelmiş dil ve üslup incelemelerinde karşılaşılan, yalnızca belirli dil göstergelerinden hareket edilen, yorumlamaların yetersiz kaldığı ya da belirli kalıplaşmış ifadelerle geçiştirildiği üslup belirleme girişimlerinin amaçlanması gereken nesnellığe gölge düşüreceği görüşüne varılmıştır. Ayrıca dil araştırması esaslı üslup çalışmalarının sunacağı kanıtlanabilir sonuçların, edebiyat incelemelerinde kullanılabileceği, böylece birbirine yakın bu iki alanın uygulamada örtüşürülebileceği ileri sürülmüştür. Bu türden bir eşgüdüm, neredeyse bir paradoks haline gelen üslubun dil biliminin mi edebiyat eleştirisinin mi konusu olduğu tartışmasına da akılcı bir yaklaşım olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKTAŞ, Şerif (2014). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- ALAGÖZLÜ, Nuray (2005). "Yılmaz Erdoğan'ın 'Keşke' Öyküsü ve Söylem Biçembilimi: Bir Yöntem ve Uygulama", *Journal of Language and Linguistic Studies*, C. 1/1, s. 67-80.
- AYTAÇ, Gürsel (2009). *Genel Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Say Yayınları.
- BARRY, Peter (2009). "Stylistics", *Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory*, Manchester ve New York: Manchester Üniversitesi Yayını, s. 180-182.
- BÖREKÇİ, Muhsine - Yusuf TEPELİ (1996). "Tarık Buğra'nın 'Ömer' Adlı Hikâyesinin Dil ve Üslup Açısından Tahlili", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, S. 6, s. 29-66.
- BULAK, Şahap (2016). "Bir Mikro Üslup İnceleme Denemesi: Ahmed Arif'in Merhaba, İçerde, Ay Karanlık Şiirlerinde Üslup", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, S. 55, s. 277-304.
- ÇALIŞKAN, Adem (2014). "Üslup ve Üslupbilim Üzerine-1: İlk Belirlemeler", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 34, s. 29-52.
- ÇETİŞLİ, İsmail (2008). *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇOBAN, Ahmet (2004). *Edebiyatta Üslup Üzerine (Sözün Tadını Dilde Duyumak)*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- DEMİR, Meryem (2007). *Türkçe Derslerinde Metin Çözümlemesine Üslupbilim Açısından Yaklaşım (Üslup Çözümlemesinin Okuma-Anlamaya Katkısı)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- DeVITO, Joseph (1967). "Style and Stylistics: An Attempt at Definition", *Quarterly Journal of Speech*, C. 53, S. 3, 1967, s. 248-255.
- DİVLEKÇİ, Celalettin (2007). "Tarihsel Süreç İçerisinde Üsluba İlişkin Tanım Çabaları ve Bir Tanım Denemesi-I", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, C. XLVIII, S. II, s. 117-133.
- DİVLEKÇİ, Celalettin (2008). "Tarihsel Süreç İçerisinde Üsluba İlişkin Tanım Çabaları ve Bir Tanım Denemesi-II", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, C. XLIX, S. I, 2008, s. 223-252.
- DİVLEKÇİ, Celalettin (2009). *Anlam-Üslup İlişkisi Bağlamında Kur'an'ın Üslup Analizi (Fâtıha Süresi Örnekleme)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DURMUŞ, Mustafa (2008). *Osmanlı Sahası Türkçe Şair Tezkirelerinin Üslup Özellikleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERHAT, Azra (1937). "Üslup İlminde Yeni Bir Usul", *Romanoloji Semineri Dergisi I*, s. 1-7.
- GÜNDOĞDU, Ayşe Eda (2012). "Haldun Taner'in Konçinalar Adlı Öyküsünün Biçembilimsel Açısından İncelenmesi", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi Yayınları, Y. 5, S. 8, s. 40-50.
- GÜNEY, Zerrin (2003). "Üslup Özellikleri Açısından Berci Kristin Çöp Masalları", *Folklor / Edebiyat*, Ankara, C. 19, S. 73, s. 23-48.
- İMER, Kamile - Ahmet KOCAMAN - A. Sumru ÖZSOY, (2011). *Dilbilim Sözlüğü*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- KAHRAMAN, Âlim (2012). "Üslup (Türk Edebiyatı)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın, Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, C. 42, s. 387-388.
- KALKAN, Nigar (2012). *Dinis Bülekov'un Kilmışak ve Gümür Bir Gün Romanlarının Üslup ve Anlam Bilimi Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

¹⁰ Sözü edilen yöntem şu aşamalardan oluşur:

I. Tek sözcükler ya da iki-üç sözcükten oluşan öbekler açısından biçim: 1. Sözcükler, 2. Toplum ve dil bilgisi gelenekleri, 3. Eğretilmeler;

II. Metnin başından sonuna kadar etkin olan örüntüler açısından biçim: 1. Yazarın anahtar sözcük seçiminin sayısal olarak saptanması, 2. Dil bilgisi örüntüsü, 3. Tümce yapısı ve metnin içeriğinin yapısı, 4. Anlatım ortamı ve metnin biçimi, 5. Sözcük, sözcük öbeği, tümce ve metindeki olaylar dizisi, 6. Önemli detayların seçimi, 7. Yazarın duygusal katılımı, 8. Biçim ve ideoloji.

¹¹ Tekevvinî (oluşumcu) üslup incelemesi; edebî eserin kaynaklarını, yazarını, nasıl oluştuğunu ve bitene kadar ne gibi değişimler geçirdiğini araştırır. Çünkü her eserin bir müessiri, her sanatçının bir birikimi, her birikimin bir geçmişi, onun da bir kaynağı vardır. (Çoban, 2004: 103)

- KARAYAZICI, N. Berrin (1994). "Biçembilim ve Yazın Çevirisi", *Dilbilim Araştırmaları*, İstanbul: Hitit Yayınevi, s. 247-263.
- KİLCİ, Nihal (2003). *Cemil Meriç'in Bu Ülke Adlı Eseri Üzerine Üslup İncelemesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MEYDAN LAROUSSE: BÜYÜK LÜGAT ve ANSİKLOPEDİ, (1969). "Üslûpbilim", (haz.) Komisyon, C. 12, s. 488.
- OGUSIJI, Ayo (2012). *ENG 434 Literary Stylistics*, Lagos: School of Arts and Social Sciences / National Open University of Nigeria.
- ÖLKER, Gökhan (2007). "Mustafa Kutlu'nun 'Kara Kumudur Kalar' Adlı Hikâyesi Üzerine Bir Dil ve Üslup Değerlendirmesi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, S. 17, s. 427-435.
- ÖZBEK, Ayşe (2010). *Fatih-Harbiye ve Yaban Romanlarında Cümlelerin Anlam Merkezli İncelenerek Üslup Özelliklerinin Karşılaştırılması ve Eğitime Katkısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZÜNLÜ, Ünsal (2015). "Değiş Türlerine Yeniden Bir Bakış", *XI. Uluslararası Dil - Yazın - Değişbilim Sempozyumu (Gönüllülük ve Hoşgörü)*, 13-14 Ekim 2011, Sakarya Üniversitesi, (ed.) İlyas Öztürk - Filiz Şan - Elif Akkan - S. Kürşad Koca - Şaban Köktürk, Sakarya, C. II, s. 415-433.
- SARIBAŞ, Tuba (2001). "Nesnellik Öznellik İkileminde Biçembilim ve Düzyazı Çözümlemesi için Bir Yöntem: Sabahattin Ali'nin 'Kağnı' Adlı Öyküsü", *Dilbilim ve Uygulamaları*, S. 2, s. 81-95.
- SARIKAYA, Bünyamin (2016). "Sevgi Soysal'ın Öykülerinin Dil-Üslup ve Cümle Bilgisi Açısından Değerlendirilmesi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, S. 5/1, s. 351-370.
- SÖKMEN, Süleyman Alper (2003). *Sevgi Soysal'ın "Yenişehir'de Bir Öğle Vakti" Romanında Sıfatlar ve Üsluba Katkısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TALUN İNCE, Ayalp (2011). "Yazınsal Çeviride Biçem Aktarımı Sorunu", *Folklor / Edebiyat Dergisi*, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Yayınları, C. 17, S. 66, s. 105-120.
- TUTAŞ, Nazan (2006). "Yazınsal Metinlerde Biçembilimsel İnceleme" *Littera Edebiyat Yazıları*, Ankara, Hacette Üniversitesi Yayınları, (haz.) Cengiz Erdem, C. 19, s. 169-180.
- TÜRK DİL KURUMU TÜRKÇE SÖZLÜK, (2011). (haz.) Komisyon, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÜST, Sibel (2014). "Dilbilimsel İnceleme Yöntemleri ve Klâsik Türk Edebiyatı", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Uşak: Uşak Üniversitesi Yayınları, C. 7, S. 2, s. 125-146.
- VARDAR, Berke (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- YELOK, Veli Savaş (2008). "Erkin Vâhidov'un Kelime Dünyasına Bir Bakış", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 1, S. 3, s. 442-470.
- YILDIZ, Cemal (1991). *Üslup ve Üslup İnceleme Metodları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.